SAULIUS AMBRAZAS

LIETUVIŲ KALBOS KUOPINIŲ IR VARDAŽODINIŲ VIETŲ PAVADINIMŲ DARYBOS RAIDA

Kuopiniai pavadinimai

Kuopiniai pavadinimai (nomina collectiva, toliau – NC) yra viena iš pačių seniausių darybos kategorijų, paveldėtų iš indoeuropiečių prokalbės. Lietuvių kalboje, kaip ir daugelyje kitų giminiškų kalbų, ji sparčiai nyksta. Mat, susiformavus morfologinei skaičiaus kategorijai, kuopiniai pavadinimai tapo savotišku kalbos pertekliumi. Jie lietuvių kalboje daromi su darybos afiksais, kilusiais iš darybos galūnės *-*ā*-, būdvardinių priesagų *-*no*-, *-*to*-, *-*i̯o*-. Be to, kuopinę reikšmę kartais gauna ypatybių pavadinimai (nomina qualitatis).

Vediniai su *-*ā*-

-*a*

Lietuvių kalboje kuopiniai pavadinimai su senąja darybos galūne -*a* yra beveik išnykę. Tėra tik vos atpažįstamų reliktų.

Iš jų, visų pirma minėtini vediniai *álksna/alksnà* "alksnynas" Skd; Smln; Als; Vdk; Grg; VšR; "bala, klonis, slėnis" BB 1 Mak 9,45; Mžk (LKŽ I^2 104, plg. la. *álksna* "pelkėta vieta", žr. Būga 1961:407; ME I 67), *kárkla* "karklynas" Ms; Kv (LKŽ V 291), *kaimýna* "kaimynai" JD 850; JV 413. Remdamasis vandenvardžiais *Léndra* NmŽ; Šln, *Švéndra* Vdk A. Vanagas (1970:44) rekonstruoja vedinius **léndra* "lendrynas", **švéndra* "švendrynas".

Galimas daiktas, kuopinės prigimties yra ir daiktavardžiai *daũsos* : **dausas* (plg. sl. *dъva* "dvasia", žr. Būga, 1958:553–554), *dervà* (plg. s.sl. nom.pl. *dreva* "medžiai" : nom.sg. *drevo* "medis", taip pat gr. *δόρυ* "medžio kamienas, malka", go. *triu* "malka, medis" ir t.t.), *nagà* "kanopa" (plg. s.sl. *noga* "koja") : *nãgas* (ŽD 46), prieveiksmis *namõ* (plg. gr. *νομός* "buvimo, gyvenimo vieta; ganykla", žr. Schmidt 1889:39), tokie skaitvardiniai dariniai kaip *dvejó-pas* (Brugmann 1911:234), *keturió-lika*, įvardžių bevardės giminės formos *to, ko, šito* ir pan. (Valeckienė 1984:205 tt.).

Kad kadaise baltų kalbose kuopiniai pavadinimai su *-*ā*- dar buvo gyvas darybos tipas, leidžia manyti prūsų kalba. Mat, Elbingo žodynėlyje užfiksuota nemaža kuopinės prigimties bevardės giminės daiktavardžių su *-*ā*-, pvz., *austo* "burna" (Munt) 89 (plg. s.sl. *ousta* "burna" ir s.ind. *oṣṭhaḥ* "lūpa"), *slayo* "rogės, šlajos" (Slete) 307 (plg. lie. *šlãjos*) : *slayan* "pavaža" (Sletekuffe) 309, *warto* "durys" (Thōre) 210 (plg. s.sl. *vrata* "vartai") ir t.t. (Mažiulis

1981; PKEŽ I 124–125; Дегтярев:1991).

-ai

Pastaruoju metu vėl bandoma atgaivinti G. H. Mahlowo (1879:49, 81) ir J. Schmidto (1889) hipotezę, pagal kurią tokios formos kaip lie. *vilkaĩ, geraĩ, kaĩ, taĩ* kilusios iš kuopinių pavadinimų su darybos galūne **-ā-/-ə-* (plg. pr. *warto* ir lie. *vařtai*, lo. *loca* greta *loci* : *locus* "vieta", gr. *κέλευθα* greta *κέλευθοι* "kelias"). Antai V. Ilič-Svityčius (1963:53–55), kaip kadaise J. Schmidtas, rašė, kad kai kurie lietuvių kalbos *o* kamieno daiktavardžių nom.pl. formų (ypač pluralia tantum) kirčio vieta rodanti senąjį kuopinių pavadinimų su **-ā-* kirčiavimą (pvz.: *linaĩ* iš **liná, plaušaĩ* iš **pluosá* ir kt.). A. Valeckienė (1978:69–81, 93; 1984:208–217, 220–221) pateikė naujų argumentų, remiančių įvardžių bevardės giminės formos *taĩ* kilmę iš **tā+-i*. Kiek kitaip pastarojo įvardžio kilmę aiškina A. Rosinas (1988:183–188).

B. Stundžia (1981) nustatė, kad nemaža dalis lietuvių kalbos *(į)o* kamieno daugiskaitinių oksitoninio kirčiavimo vietovardžių (ypač vakarų aukštaičių ir žemaičių tarmėse) kilę iš baritoninio kirčiavimo *ā* ir *ē* kamieno asmenvardžių (pvz.: *Burbaĩ* : *Bùrba, Lapiaĩ* : *Lãpė*). Jis mano, kad jie galėtų būti kuopinės kilmės, nes kai kur tarmėse oksitoninėmis asmenvardžių *(į)o* kamieno nom. pl. formomis su *-(i)aĩ* pažymimas šeimos, giminės vardas (pvz.: *dvejì, trejì Dūdaĩ, Gudeliaĩ* "dvi, trys Dūdos Gudėlio šeimos"). Be to, tarmėse kartais kuopinę reikšmę turi bendriniai daiktavardžiai su *-(i)aĩ* (pvz.: *liepaĩ* "liepynas" Št : *líepa, líepos; siuvėjaĩ* "siuvėjų šeimyna" Ldvn; Jrb : *siuvė́jas, siuvė́jai*). Tuo remiantis daroma išvada, kad lietuvių kalboje, be paprastosios daugiskaitos, kadaise egzistavusi ir kuopinė daugiskaita, kilusi iš senųjų kuopinių pavadinimų su **-ā/-ə-*. Panašią hipotezę anksčiau kėlė ir J. Otrębskis (GJL III 28).

M. L. Palmaitis (1989:126–128) lie. *liepaĩ* "liepynas" tipo formas susiejo su pr. *Stai Gennai* "tos moterys" (die Weiber) III 93_{12} ir atitinkamomis nom. pl. formomis graikų ir lotynų kalbose (pvz.: gr. *χῶραι*, lo. *terrae*). Pasak jo, jos esančios ne naujadarai, kaip manė ankstesni tyrinėtojai, o archaizmai, kilę iš kuopinių pavadinimų su **-ā-*. Be to, jis teigia, kad tiek įvardžių, tiek ir *o* kamieno vardažodžių nom.pl. formos su **-ei/-oi* (pvz.: lie. *jiẽ, vilkaĩ*) išsirutuliojusios iš neutralią kuopinę reikšmę turėjusių prieveiksmių, plg.: lie. *geraĩ, namiẽ*, pr. *labbai* "gerai" (wol) III 49_{16}, *bītai* "vakare" (Abends) III 77_{23}, sl. *dobrě* "gerai", gr. *οἴκοι* "namie".

Taigi vis labiau aiškėja, kad rytų baltų kalbų nom.pl. formos su *-ai* (ar bent jų dalis, ypač daugiskaitiniai, pvz.: lie. *linaĩ*, la. *lini*) gali būti kilusios iš kuopinių pavadinimų su **-ā-/-ə-* ar kitokių kuopinės prigimties formų. Tai derinasi su jau seniai keliama prielaida, kad indoeuropiečių prokalbėje iš pradžių nebuvę morfologinių daugiskaitos formų, jos susiformavusios vėliau, visų pirma iš kuopinių pavadinimų su darybos galūne **-ā-/-ə-* (Schmidt 1889; Meillet 1934:291–292; **Тронский** 1946; Lehmann 1958:189 tt.; **Гамкрелидзе, Иванов** 1984:281–283 ir kt.).

Darybos galūnė **-ā-* padėjo pamatą atsirasti kelioms išvestinėms lietuvių

kalbos priesagoms *-(i)ava, -auja, -(i)uva*, galbūt *-ija*, o iš dalies *-o-jas, -o-tas*.

-(i)ava

Su priesaga *-(i)ava*, kuri būdinga baltų kalbų vandenvardžiams ir vietovardžiams (Vanagas 1970:101 tt. su lit.), padaryti keli kuopiniai pavadinimai, pvz.: *brolavà* Užp; Str; Ds, *broliavà* "broliai ir seserys" Dglš (LKŽ I^2 1069), *gõniava* "banda, pulkas, daugybė" J; Upn; Užv (III 482), *šašavà* "mažų vaikų būrys" Ml (XIV 537), *šiũkšlavos* "šiukšlės, sąšlavos" Rmš (XIV 928), *šunavà* "šunų, išdykėlių ar piktų žmonių būrys" Švnč; Ml; Dv; Slk; Str; Lbv (LKŽ XV 354), *velniavà* (fiksuojamas nuo WP 156).

Priesaga *-(i)ava* kilo iš kamiengalio *eu/ou/u*, išplėsto *ā* kamieno formomis (ŽD 381; **Мажюлис** 1967:39—41).

-auja

Priesagos *-ava* naujesnį variantą *-auja* (ŽD 88—89) turi NC *indaujà* (LKŽ IV 105—106), *šunaujà* "šunų, išdykėlių ar piktų žmonių būrys" (XV 352, plg. *šunavà*), *vilkaujà* "vieta, kur daug vilkų, šalta vieta" (Senkus 1972:150).

-(i)uva

Su priesagos *-(i)ava* apofoniniu variantu *-(i)uva* (**Мажюлис** 1967:40—41) padarytas NC *velniuvà* "velniai; velnias; velniškas darbas" (plg. *velniavà*), paplitęs vakarų aukštaičių ir žemaičių tarmėmis pagrįstuose XVI—XVII a. raštuose, ir tarminiai vediniai: *broliuvà* Trg, *bróluva* "broliai ir seserys" Ktk (LKŽ I^2 1072, plg. *brolavà*), *sesiuvà* "seserija" Dglš (XII 438).

-ija

Priesaga *-ija* lietuvių kalboje yra svarbiausia kuopinių pavadinimų darybos priemonė. Šio tipo vediniai dažniausiai žymi asmenų grupę, jos visumą, pvz.: senųjų raštų NC *raĩtelija* "raiteliai, jų visuma" Lex 71; C I 425; N; [K]; LL 57.

Tačiau gana seniai vediniai su *-ija* ėmė žymėti augalų ar šiaip gamtos daiktų telkinius vienoje vietoje (kaip ir priesagos *-ynas, -ynė* vediniai, žr. p. 183—185). Antai jau K. Sirvydo žodyne užfiksuotas vedinys *ąžuolijà* "ąžuolynas" SD^1 19 (t.p. Ds; Tvr; Grg; Dglš; Dsn; Prng — LKŽ I^2 535). Tokių vedinių dabar daugiausia yra žemaičių tarmėje, pvz.: *grybijà* "vieta, kur daug grybų" Šts (t.p. Mrc — LKŽ III 584), *išlynijà* "žemė prie šlyno, šlynynė" Užv (IV 206), *kerpijos* "vieta, kur auga daug kerpių" Šts (V 619), *lapijà* "vieta, kur daug lapų" Tv (VII 148), *lazdijà* "vieta, kur auga lazdynai" Grg (VII 213), *lenkijà* "vieta, kur daug lenkių, daubų" Varn (VII 614), *liūnijà* "liūnas, liūnynė" Šts; Kal (VII 614), *molijà* "molio žemė, molynas" Trk; Slnt; Užv; Kv; Vvr; Vkš; "molėtas jūros dugnas" Plng (VIII 337), *rūdijà* "rūdynė" Kv; Šts; Brs; "rūdos telkinys" S.Dauk (XII 707), *smiltijà* "smiltynas" Grg (XIII 184).

Vietos reikšmę turi plačiai tarmėse paplitęs vedinys *uošvijà*. Kai kur tarmėse vartojamas vedinys *seniūnijà* "seniūno tvarkomas kaimo vienetas" Grz; Grv (LKŽ XII 395). Galimas daiktas, kad iš tarmių į raštus pateko

ir vedinys *karalijà*. Antai V. Krėvė "Patarlėse ir priežodžiuose" užrašė tokį sakinį iš Nedzìngės: *Aklų ir kurčių karalija žaibo ir perkūno nebijo*. F. Spechto išleistuose A. Baranausko tarminiuose tekstuose užfiksuotas vedinys *valstijà* reikšme "apskritis" BM 24. XIX a. ir kai kuriuose vėlesniuose raštuose šis vedinys vartojamas "valstybės" reikšme. K. Būga (1958:113) vediniu *valstijà* siūlė žymėti "valtybių sąjungą". Taip atsirado dabar įprastas terminas *Jungtinės Amerikos Valstijos* (Dambriūnas 1960; 1966).

Pagal tuos liaudiškus vedinius kuriantis bendrinei lietuvių kalbai su priesaga *-ija* imta daryti ir kitus administracinius terminus. Jau XVIII a. Mažosios Lietuvos raštuose vartojamas vedinys *vyskupijà* (Būga 1958:545; Skardžius 1960:19). S. Daukanto plunksnai, matyt, priklauso vediniai *kunigaikštijà, urėdijà, viešpatijà*. Jau A. Juškos žodyne randame ir vedinį *vaivadijà*. Dabar bendrinėje kalboje vartojami dar keli tokio tipo vediniai, pvz.: *eigulijà, girininkijà, naujasėdijà, tėvonijà* (DaiktvDr 401; Keinys, 1975:52).

Kuopiniai pavadinimai su priesaga *-ija* turi atitikmenų daugelyje giminiškų kalbų (Brugmann 1966:647; Hirt 1927:176; Meillet 1934:285; Lohmann 1932:12 ir kt.). Antai lie. *brolijà* "broliai ir seserys" Všt (LKŽ I^2 1070) maždaug atitinka sl. **brat(r)ьja* "broliai", gr. φρᾱτρίᾱ "giminė padermė; brolija". Tačiau afiksas **-(i)i̯ā-* gali būti antrinis, atsiradęs prie kamiengalio *i* prisijungus darybos galūnei **-ā-*, plg. lie. hidr. *Kirmijà* Al : *kirmìs* "kirminas", s.ind. *kulyā* "upelis, srautas" : **kuli-* (rekonstruotas remiantis hidronimu *Kuli-śi̇̄*, giminišku lie. *kū̃lis* "akmuo", žr. Schmid 1990), taip pat gr. φρᾱτρίᾱ ir φρᾱ́τρᾱ.

Vediniai su **-(i)i̯o-*

-ijas

Kad vediniai su **-(i)i̯ā-* gali būti kilę iš senųjų kuopinių pavadinimų su **-ā-*, o ne iš būdvardžių su **-(i)i̯o-*, be kita ko, rodo ir ta aplinkybė, jog būdvardžiai su afiksu **-(i)i̯o-* baltų kalbose yra beveik išnykę (ŽD 80; LVG 276—277), o kuopiniai pavadinimai su **-ii̯ā-* produktyvūs. Antra vertus, afiksas **-(i)i̯o-* irgi veikiausiai yra antrinės kilmės, atsiradęs išplėtus kamiengalį *i* (ar kitokias formas su *-i*) *o* kamieno formomis (Benveniste 1935; Wackernagel, Debrunner 1954:816 su lit.) arba dėl *i* ir *o* kamienų mišimo (plg. Mažiulis 1970:152).

Slavų, germanų, indoiranėnų kalbose kuopiniai pavadinimai dažnai daromi su afiksu **-(i)i̯o-*. Tuo tarpu baltų kalbose šio tipo vedinių yra labai nedaug.

Grynąją priesagą *-ijas* lietuvių kalboje turi rodos tik LC *galvìjai*, kuris giminiškas sl. **(po)golvьje* "gyvulių skaičius" (**Мартынов** 1973:24).

-ojas, -ynojas

Tarmėse yra tik keli kuopiniai pavadinimai su priesaga *-ojas*, pvz.: *liepójas* "liepynas" V.Krėv (LKŽ VII 426), *riešutójas* "lazdynas" Kč; Vvs (plg. dar *riešutójis* Lzd; Sn — LKŽ XI 580), *samanójai* "samanų kuokštai, dedami tarp

sienojų" B.Sruog; Pn (XII 90).

Žemaičių tarmėje randama dar vedinių su dviguba priesaga *-ynojas*, pvz.: *balynójas* "balynas" Plng (I^2 596), *beržynójas* "beržynas" Užv (I^2 777), *kelmynójas* "kelmynas" J; Ms; Slnt (V 525), *žuvynójas* "tvenkinys, kur auginamos žuvys" S.Dauk (plg. *žuvýnas* "t.p." J).

Latvių kalboje atitinkamų vedinių su *-ājs* yra žymiai daugiau, pvz.: *bērzājs* "beržynas", *smiltājs* "smėlynas" (LVG 284).

Veikiausiai priesagoje **-ā-i̯o-* slypi kuopinių pavadinimų darybos galūnė **-ā-*, išplėsta būdvardiniu afiksu **-i̯o-*, plg. lie. *álksna* ir la. *álksnâjs* "alksnynas".

-rojė

Priesagos *-ojas* variantą *-rojė* turi NC *ãpušrojė* "apušynas" Prk (LKŽ I^2 276), plg. *apušótas, apušrótas* (p. 186).

Vediniai su **-no-*

-ynas

Priesagos *-ynas* vediniai dažniausiai žymi augalų ar šiaip gamtos daiktų, rečiau gyvų būtybių telkinius vienoje vietoje. Tokie vediniai dažni jau senuosiuose raštuose, plg. K. Sirvydo žodyne užfiksuotus vedinius: *ąžuolynas* SD^1 19; SD^3 45, *avietynas* SD^3 162, *mirtynas* "mirtų darželis" 175, *pušynas* SD^1 12; SD^3 21, 30, 414, *ropynas* SD^3 395, *rožynas* 383, *skrudėlynas* "skruzdėlynas" SD^1 83, *žolynas* 13, *žolynynas* SD^3 32.

Priesagos *-ynas* vediniai turi ne tik kuopos, bet ir vietos reikšmę. Pastaroji reikšmė ypač ryški iš vedinių, padarytų:

a) iš kai kurių daiktavardžių su priesaga *-umas* (ar *-uma*), pvz.: *gilumynas* "gili vieta" Nč (LKŽ III 304), *klampumýnas* "klampi vieta" Mrs; Trak; Kb; Rud (VI 958), *tankumýnas* (plačiai paplitęs);

b) iš būdvardžių, pvz.: *klampýnas* "klampi vieta" Ns 1851,2; Vkš; Rm (VI 955), *tankýnas* "tankumynas" Rmš; Pn; Ms; Sln (LKŽ XV 811).

Todėl šio tipo vedinius kai kurie tyrinėtojai sinchroniniu požiūriu visai pagrįstai skiria prie vietų pavadinimų (DaiktvDr 396–397; Vidugiris 1969:155; Keinys 1975:50–51; Range 1977:129). Tačiau istoriškai jie yra sukonkretėję kuopiniai pavadinimai (ŽD 266–267; GJL II 199). Tai rodo grynąją kuopinę reikšmę išlaikęs vedinys *žvaigždýnas* (fiksuojamas nuo DP $542a_5$). Be to, bendrinėje kalboje su priesaga *-ynas* mėgstama daryti naujus kuopinius pavadinimus, pvz.: *balsýnas, garsýnas, žarnýnas* ir t.t. (DaiktvDr 419– 420; Keinys 1975:52–53).

Kuopiniai pavadinimai su priesaga *-ynas* kilę iš sudaiktavardėjusių būdvardžių su **-ī-no-* (plg. lie. *mélynas*, s.sl. *zvěrinъ*, lo. *ferīnus* "žvėries", lo. *fiberīnus*, s.vok.aukšt. *bibirin* "bebro", žr. Brugmann 1906:274 tt.). Šio tipo vedinių daiktavardėjimas ir virtimas kuopiniais pavadinimais prasidėjo gana seniai. Mat kuopinių pavadinimų su **-īno-* esama ne tik baltų, bet ir slavų, o iš dalies ir lotynų kalbose (Brugmann 1906:278, 649; Lohmann, 1932:15). Lietuvių kalbos priesagos *-ynas* vediniams ypač artimi slaviški vediniai su *-ina*,

kurie irgi neretai žymi miškus, plg. lie. *beržýnas* ir sl. **berzina* "beržynas" (Sławski 1974:121, 123).

-yna

Kuopinių pavadinimų su priesaga *-yna*, tiesiogiai atitinkančiu sl. *-ina*, lietuvių kalboje yra vos keli. Nuo seno plačiai paplitęs vedinys *šeimýna* (bet plg. pr. *seimins* "šeimyna" (Gesinde) III 83_4 ir iš dalies s.sl. *sěmins* "priklausantis šeimai, vergas"). Kiti labai reti, pvz.: *molyna* "molynė" N; "molduobė" MŽ; N, *pusnyna* "pusnynas" R; MŽ, *pušýna* "pušynas" MŽ; N; N 336; RD 76, *rūdynà* "durpynas"RB Ez 47,11; MŽ; N; K, *sąšlavýnos* "sąšlavos" JV 40; NdŽ.

Galimas daiktas, šio tipo vedinių būta ir prūsų kalboje, plg. vietovardį *Spandyno* (Gerullis 1922:253).

-ynė

Su nauju priesagos *-ynas/-yna* paradigminiu variantu *-ynė*, atsiradusiu dėl *ē* kamieno produktyvumo, dažniausiai lietuvių kalboje daromi panašios reikšmės vardažodiniai vediniai kaip ir su priesaga *-ynas*. Nuo seno jie būdingi vakarų aukštaičių tarmei. XVII a. Mažosios Lietuvos žodyne Lexicon Lithuanicum vardažodinių vedinių su priesaga *-ynė* (7) yra net daugiau negu su priesaga *-ynas* (5): *klampynė* 85a, *kadagynė* 102a, *elksnynė* "alksnynas" 30, *drebulynė* "drebulynas" 33, *beržynė* "beržynas" 18, *aužuolynė* "ąžuolynas", *skroblynė* "skroblynas" 27. Kita vertus, rytiečio K. Sirvydo žodyne randame tik vieną šio tipo vedinį *kelmynė* SD^1 51.

Priesagos *-ynė* vediniams vietos reikšmė yra būdingesnė negu vediniams su priesaga *-ynas*. F. Kuršaitis lietuvių-vokiečių kalbų žodyne aiškiai skiria šių darybos tipų reikšmes, plg. *karklýnas* "ein Haufen stehenden Weidegesträuchs" ir *karklỹnė* "ein größer mit Weidegesträuchs bewachsener Platz", *nendrýnas* "ein Haufen stehenden Rohres, ein Rohrteich" ir *nendrỹnė* "ein Rohrbruch, ein Platz, aus welchem sich viel Rohr befindet", *riešutýnas* "ein Haselgesträuch oder ein Haufen von Haselgesträuchen" ir *riešutỹnė* "ein größer mit Haselmussträuch bewachsener Platz", *skroblýnas* "ein Buchenwäldlichen" ir *skroblỹnė* "eine mit Buchen bewachsener Platz". Tik apibūdinant vedinio *pušỹnė* reikšmę, čia pasakyta, kad jis reiškia tą pat, ką ir *pušýnas*.

Be to, su priesaga *-ynė* šiek tiek daugiau negu su *-ynas* aukštaičių tarmėje daroma vietų pavadinimų iš būdvardžių. Be plačiai paplitusių vedinių *klampỹnė, tankỹnė*, turinčių atitikmenų su priesaga *-ynas*, tarmėse vartojami dar vediniai *dykỹnė* "prastas laukas" Bsg; Brt (LKŽ II^2 537), *gilỹnė* "gili vieta" Kt (III 299), *sausỹnė* "durpinė pieva" Rk (XII 217), *šlapỹnė* "šlapia vieta" Dbk; Vžns; Sdk; Rk; Ggr; Ds; Prng (XIV 1019). Kapsų ir zanavykų šnektose priesagos *-ynė* vediniai, padaryti iš asmenvardžių, dažnai žymi žmonių gyvenamąsias ar gyventas vietas, pvz.: *Dubickỹnė* "Dubicko gyventa vieta, ūkis", *Glytỹnė* "Glyto gyventa vieta" ir kt. (Senkus 1972:168).

Žemaičių tarmėje plačiai vartojamas grynąją kuopinę reikšmę išlaikęs vedinys *pãtalynė*. Tuo tarpu vardažodinių vietos pavadinimų su *-ynė* čia yra visai nedaug. Antai V. Vitkausko dūnininkų tarmės žodyne (DūnŽ) randame tik 5 šio tipo vedinius: *maurỹnė, varputỹnė, motinỹnė* "motinos ūkis",

kęsỹnė "kemsynė" (greta 47 atitinkamų priesagos *-ynas* vedinių). B. Vanagienės liudijimu, jų retai pasitaiko ir šiaurinėje žemaičių tarmės dalyje, Mósėdžio apylinkėse. Antra vertus, žemaičių tarmėje paplitę valgių, daugiausia sriubų pavadinimai su priesaga *-ynė*, pvz.: *bulvỹnė* "bulvienė", *burokỹnė, lapỹnė* "burokų sriuba", *kopūstỹnė* "kopustų sriuba", *kiaušỹnė* "kiaušinienė" ir t.t. (LKA I Žemėl. nr. 29. P. 83–84; III Žemėl. nr. 125. P. 138–139), kurie irgi gali būti kilę iš kuopinių pavadinimų.

Matyt, kuopiniai pavadinimai su priesaga *-ynė* aukštaičių ir žemaičių tarmėse konkretėjo skirtingu būdu. Aukštaičių (ypač vakarų) tarmėje jie gavo vietos reikšmę. Tam galėjo turėti įtakos veiksmo vietų pavadinimai su homonimine priesaga *-ynė* (kilusia veikiausiai iš *-inė* dėl veiksmažodžių su priesaga *-yti* įtakos, plg. DaiktvDrR 64, 214). Tuo tarpu žemaičių tarmėje priesagos *-ynė* vediniais imta reikšti valgių pavadinimus.

-iena

Lietuvių kalboje randame vos vieną kitą kuopinį pavadinimą su priesaga *-iena*, pvz.: *mergíena* Trgn, *mergienà* "mergos" Al, *molíena* "molynė" Lzp; LT III 512(Bs); LTR(Upn); Sn (LKŽ VIII 27, 337), *ražíenos* Šl; Plv; Užp (XI 341). Kuopinės prigimties gali būti ir vietų pavadinimai su *-iena*, žymintys kultūrinių augalų augtąsias vietas, pvz.: *aguoníena, bulvíena, kopūstíena* ir t.t. (ŽD 288; DaiktvDr 400). Kitokios kilmės yra mėsos pavadinimai su homonimine priesaga *-iena*, pvz.: *avíena, jáutiena* ir t.t. Tai ypatybės turėtojų pavadinimai (nomina attributiva).

Daugiau kuopinių pavadinimų su atitinkamomis priesagomis *-iens, -iena* daroma latvių kalboje, pvz.: *egliens* "eglynas", *cielmiens* "kelmynas", *skaîdiena* "skiedrynas" (LVG 322–324; BKGF 79; MLLVG I 132, 137). Mat latvių kalboje visai nėra kuopinių pavadinimų su **-īno-*.

-ėna

Vedinys *mergíena* žemaičių tarmėje turi variantą su *-ėna mergėna* "mergos" Grg (LKŽ VIII 27), plg. aukšt. *avíena* ir žem. *avėna*, aukšt. *jáutiena* ir žem. *jáutėna* ir t.t.

-ainė

Kuopinės prigimties gali būti ir šie tarminiai vediniai su priesaga *-ainė* (priesagos *-iena* apofoniniu variantu iš ide. **-eino-/-oino-*): *dirsaĩnė* "duona su dirsėmis" JR 39 (plg. *dirsaĩnis,-ė* "dirsinis" S.Dauk; Skr – LKŽ II^2 584), *rataĩnė* "pašiūrė vežimams ir kitiems daiktams laikyti" Vaižg; Tl (XI 237).

Latvių kalboje gausiai daromi kuopiniai pavadinimai su *-aine*, pvz.: *eglaine* "eglynas", *alsknaine* "alksnynas" (LVG 327; MLLVG I 86–87).

Kuopinių pavadinimų su būdvardine priesaga **-eino-/-oino-* būta ir prūsų kalboje. Tai visų pirma rodo vedinys *seweynis*, t.y. *suveinis* ar *svainis* "kiaulidė" (Sewstal) E 229 (plg. lo. *sūs*, gr. *ὗς* ir la. *suvęns* "paršas", s.sl. *svinъ* "kiaulinis", žr. Trautmann 1911:425–426; SV 46, 246; Mažiulis 1981:279) ir iš dalies vietovardžiai, plg. pr. *Alkayne, Alkeyne* ir lie. *alkas*, la. *ęlks*, go. *alhs* "šventykla", pr. *Zanseynen* : *sansy* "žąsis" (Gans) E 719 ir kt. (Gerullis

1922:252).

-ina

Būdvardinę priesagą *-ina* turi NC *kaimina* "krūva, būrys" J.

-inė

Tik vieną kitą vedinį su naujesne priesaga *-inė* galima iš dalies priskirti kuopinių pavadinimų darybos kategorijai: *kãpinės* (fiksuojamas nuo R; MŽ II 76), *kopūstinė* "kopūstynė" Nč (LKŽ VI 357), *krūminė* "krūmynė" Tvr (VI 699), *kupstinė* "kupstuota vieta" Rdm (VI 936), *pãtalinė* "patalynė" Mrj) (IX 602), *málkinė* "malkų rietuvė" S.Dauk; Sk; "krūva sumestų daiktų" J; Škn; Šd (VII 801).

Tačiau dažniausiai vediniai su *-inė* turi aiškią vietos reikšmę (žr. p. 190).

Vediniai su **-to-*

-ta

Su priesaga *-ta*, tiesiogiai kilusia iš indoeuropietiškosios būdvardinės priesagos **-to-/-tā-*, padarytas NC *béržta* "beržynas" J; Š (plg. dar variantą *béržtva* I).

-(r)otas

Išvestinę priesagą *-(r)otas* turi vos keli NC, pvz.: *alksnótas* "alksnynas" J I 96, *apynótas* Kv; Rt; Sdv, *apvynótas* "apynių daržas" J; JD 219, *apušótas* J; Kp; Ds; Pg, *apušrótas* "epušynas" J; Krž; Kv; Ms; Brs; Užv; Gl, *beržótas* "beržynas" Jd; Srv; Pc (LKŽ I^2 105, 218, 277, 283, 778).

Pasak K. Būgos (1958:160 tt.), kuopinės kilmės yra ir kai kurie baltų kalbų vietovardžiai, pvz.: lie. *Apušotas, Liepalotai* : *liepãlė, Pušalotas* : *pušãlė*, pr. *Rickayot* : *rikijs* "viešpats" (Herr) III 37_{12}.

Šio tipo vediniai galėjo atsirasti prie kuopinių pavadinimų su senąja darybos galūne **-ā-* prisijungus priesagai *-tas*, plg. *alksnótas* ir *álksna/alksnà* (žr. p. 179), taip pat *beržótas* ir *béržta*.

-ytė

Kai kuriose rytų ir vakarų aukštaičių šnektose priesagos *-ytė* vediniai turi tokias pat reikšmes kaip priesagų *-ynas, -ynė* vediniai, pvz.: *alksnýtė* "alksnynas" J; Šd; Rs; Pg; Klov; Rgv (LKŽ I^2 105), *ąžuolýtė* "jaunų ąžuolų miškas" J; Kp; Rm; Grk (I^2 535–536), *beržýtė* Rm; Rgv, *beržỹtė* "jaunų berželių miškas" Rs; Grk (I^2 777), *eglýtė* "eglynas" J I 694, *karklýtė* "karklų prižėlusi vieta" Rgv; Rm (V 294), *kelmýtė* "kelmynė" Grk; Kp; Dl (V 526), *kemsýtė* "kemsuota pieva" Vdšk (V 564), *lazdỹtė* "vieta, kur lazdynai auga" Ėr (VII 214), *liepýtė* "liepų krūmai" Rgv (VII 426), *molýtė* "molynė" Kur; Ėr (VIII 340), *nendrýtė* "nendrynas" Rm (VIII 655), *samanýtė* "samanomis apaugusi vieta" Ėr (XII 90). Iš šio tipo vedinių kilo vandenvardžiai *Beržýtė* Bsg, *Javýtė* Btg, *Kelmýtės* Vad, *Žilvỹtė* Šlv (Vanagas 1970:44).

Remiantis vietovardžiais *Apsīte, Kelmīte, Zvirgzdīte* ir pan., manoma,

kad kuopinių pavadinimų su atitinkama priesaga *-ītė* anksčiau būta ir latvių kalboje (LVG 388; BKGF 97).

Toliau šio tipo vedinius galima sieti su germanų kalbų kuopiniais pavadinimais, turinčiais priesagą *-īde* (<**-ītį̄o-*), pvz.: vid.vok.žem. *pfluogīde* "ariamųjų jaučių pora", *geveterīde* "tėvai" (Meid 1967:149). Su priesaga **-ītį̄o-* (<**-īto-*+**-į̄o-*), kurios refleksų, be baltų ir germanų kalbų, turi dar slavų kalbos, iš pradžių veikiausiai buvo daromi ypatybės turėtojų pavadinimai (nomina attributiva). Vėliau jie gavo ir kitokių reikšmių, tarp jų ir kuopinę (aut. 1991:18–19).

Vediniai su **-men-*

-menė, -mė

Kuopinę reikšmę kartais turi ypatybių pavadinimai su priesagomis *-menė, -mė*, kilusiomis iš **-men-*, pvz.: *mažmėnė* "smulkūs daiktai" BM 433; Trgn (greta "vaikystė, kūdikystė" Dkšt; Aps – LKŽ VII 978), *smulkmẽ* "maži vaikai" J; Žem; Užv; Vkš; "smulkesni gyvuliai, gyvūnai" S.Dauk; Slv; Krkl; Up; "nereikšmingi, nežymūs žmonės" Štk (XII 221).

-(i)uomenė

Aukštaičių tarmėje vartojami kuopiniai pavadinimai su priesaga *-(i)uomenė*, pvz.: *kar(i)úomenė, didúomenė, jaunúomenė* ir pan. (LKA III Žemėl. nr. 126. P. 139–140).

P. Skardžius (ŽD 237) manė, kad ši priesaga atsiradusi iš būdvardinės priesagos *-uom-*, išplėstos priesaga *-enė*. Antai vedinį *didúomenė* jis, kaip ir K. Būga (1959:338), siejo su S. Daukanto raštuose turimu vediniu *diduomis* "didikas"; vedinį *tikrúomenė* "tikrieji žmonės" Grz siejamas su pr. *starintickrōms* "rūsčiai teisus" (eueriger) III 37_{13}. Tačiau tai gana abejotina, nes priesagą *-uom-* lietuvių kalboje turi, rodos, tik du vediniai: minėtas *diduomis* ir *visuomis* "visuotinis", žinomi tik iš S. Daukanto raštų. Tad jie gali būti naujadarai. Be to, su priesaga *-enė* kuopiniai pavadinimai lietuvių kalboje nėra daromi.

Įtikimesnė atrodo J. Endzelyno (1979:408–409) hipotezė, pagal kurią lietuvių kalbos priesaga *-uomenė* kildinama iš **-ōmen-* (**-men-* varianto) ir siejama su tos priesagos vediniais germanų kalbose, plg. go. dat.sing. *aldōmin* "senatvei", s.angl. *ealdom* "pagarba seniesiems". Šį požiūrį remia ta aplinkybė, kad kai kurie priesagos *-uomenė* vediniai rytų aukštaičių tarmėje turi išlaikę ypatybės reikšmę, pvz.: *jaunúomenė* "jaunystė" Ds (LKŽ IV 315), *mažúomenė* "vaikystė" Ds; Str; Švnč; Tvr; Brsl (VII 978, plg. *mažmėnė*). Tai leidžia laikyti priesagą **-ōmen-* priesagos **-men-* variantu, su kuriuo iš pradžių buvo daromi ypatybių pavadinimai ir tik vėliau, jau lietuvių kalbos dirvoje imta daryti kuopinius pavadinimus.

Priesaga *-uomenė* tarmėse turi keletą variantų.

-(i)ūmenė

Žemaičių tarmėje ir kai kuriose aukštaičių šnektose vietoje priesagos

-(i)uomenė vartojama *-(i)ūmenė*, plg. *kar(i)úomenė* ir *kar(i)ū́menė*, *didúomenė* ir *didū́menė*, *jaunúomenė* ir *jaunū́menė* (LKA III Žemėl. nr. 126. P. 139–140). Ta priesaga išsirutuliojo iš **-ōmen-* susiaurėjus balsiui **-ō-* (Vitkauskas 1977:103).

-(i)umenė

Matyt, dėl priesagos *-umė* (ar *-umas, -uma*) įtakos atsirado priesagos *-(i)uomenė/-(i)ūmenė* variantas *-(i)umenė*. Kiek labiau paplitęs šio tipo vedinys *kar(i)ùmenė* (daugiausia Kaišiadorių, Jiezno, Stākliškių apylinkėse). Kiti visai reti, pvz.: *didumẽnė* (apie Kùpiškį), *didumenẽ* Lkm, *mažumẽnė* Pnd, *mažumenẽ* Mlg (LKA III Žemėl. nr. 126. P. 141).

-(i)uominė, -(i)ūminė, -(i)uminė

Kai kur tarmėse (ypač rytų aukštaičių) greta priesagų *-(i)uomenė, -(i)ūmenė* pasitaiko jų variantų *-(i)uominė, -(i)ūminė*, pvz.: *kar(i)úominė, kar(i)ū́minė; jaunúominė; vargúominė; visúominė, visū́minė* (LKA III Žemėl. nr. 126. P. 140). Dar retesnis priesagos *-(i)uminė* variantas *-(i)uminė*, pvz.: *karùminė* Drs; Vlkv; Ndz; Žž, *kariùminė* Mnj (LKŽ V 349; LKA III Žemėl. nr. 126), *diduminẽ* Rmš, *mažuminẽ* Rmš; Lb, *jaunuminẽ* Lb (LKA III 141).

V. Grinaveckis (1977:75–76) mano, kad *-(i)uominė* atsirado nekirčiuotam balsiui *e* virstant balsiu *i* heterosilabinių priebalsių *m, n* aplinkoje. Tos priesagos gali būti silpnasis atitinkamų priesagų *-(i)uomenė, -(i)ūmenė, -(i)umenė* balsių kaitos laipsnis, plg. lie. *akmuõ, ãkmenas* ir *ãkminas* Krž; Krš; LT I 48, *akmina* WP 47 (LKŽ I^2 82), la. *akmens* ir *akmins* "akmuo", s.sl. *kamьnije* greta *kamenije* "akmenys" (Brugmann 1906:233–234), taip pat lie. *ėdmẽnė, ė́dmenys* "maistas, valgis", la. *edmenis, edmanis* ir *edminis* "masalas, jaukas", lie. *juosmuõ, juosmenỹs*, la. *juosmenis* ir *juosminis* "pusiaujas, juosmuo", lie. *lekmẽnė*, la. *lekmenis* ir *lekminis* "liūnas, klampynė", lie. *skiemuõ*, la. *šk̃iẽmenis* ir *šk̃ieminis* "tarpas šaudyklei praeiti audžiant; ant riestuvo dedama skala" lie. *tešmuõ*, la. *tesmens, tesmenis* ir *tesminis* "tešmuo" ir kt. (Urbutis 1981:187).

-uomė

Veikiausiai dėl priesagų *-uomenė* ir *-umė* kontaminacijos atsirado priesaga *-uomė*, plg. *diduomẽ* "diduomenė" Ad (LKA III 140), *jaunúomė* "jaunuomenė" Grz (LKŽ IV 314), *mažuomẽ* "vaikystė" Ad; Krč; Jnšk (VII 978) ir *didumẽ, jaunumẽ, mažumẽ*.

Vediniai su kitais ypatybių pavadinimų afiksais

Kartais kuopinę reikšmę gauna ir kitų darybos tipų ypatybių pavadinimai:

-umas: *jaunumas* "jaunimas" BB Ps 48,15; 78,63; Vln 47$_{17}$; DP 413$_{12}$, 587$_6$, *tikrumaĩ* "artimiausieji giminės" Srv (ŽD 213), *žalùmas* "žolynai" Pžsl; Kp (LKŽK);

-uma: *didumà* "diduomenė" Pg (LKŽ II^2 485), *jaunumà* "jaunimas" Grv (IV 313), *senumà* "seni daiktai" Lz (XII 410);

-umė: *diduméˉ* "diduomenė" Lkm (LKA III 140), *jaunumẽ* "jaunuomenė"

NS 456, 522, 1288; BM 24; On; Al; Rk; Svn; Ldk; Vdn; Nmj (LKŽ IV 313; LKA III 140), *mažumẽ* "mažuomenė" Bt ApD 26,29; Brs; Ds; Rk; Lkm; Gdr; Lzd (LKŽ VII 978; LKA III 140);

-imas: *jaunìmas* (paplitęs nuo raštijos pradžios), *mažìmas* "mažieji vaikai" Arm (LKŽ VII 969), *senìmas* "senieji žmonės" Brt; Skp; Srj; Mrs; Dv (XII 390);

-imė: *jaunìmė* "jaunimas" A.Baran; O; Kp; Pnd (LKŽ IV 310);

-yba: *kunigýba* "kunigija" J;

-ybė: *draugybė* "bendruomenė" MT 19_{16}; SE 132_{7}; "draugė, kompanija" PK 80; MP 205; LzP, *kunigýbė* "kunigija" J; LL 55, *ponýbė* "ponija, diduomenė" J; M.Valanč; Žem; Užv; Slnt; Pln; Brs; Rmč; Lnkv; Lg (LKŽ X 428), *výrybė* "vyrija" Vb (Būga 1958:544);

-ysta: *bendrystà* "draugija" DP 449_{22}, 513_{43}, 578_{41}, *žydysta* "žydai" BB PvK 3,1;

-ystė: *bendrystė* "draugija" DP 234_{20}, 351_{11}, 371_{18}, 403_{21}, *chrikščionystė* "krikščionys" Vln $19_{17,20}$, *kazokystė* "kazokai" SD^3 126;

-atis: *šeimatis* "šeimynykščiai" DP 464_{13}; BB Jer 20,6; Job 19,15; J; NdŽ; KŽ;

-astis: *bãžmastis* "daugybė, aibė" J, *bjaurastìs* "bjaurūs pikti žodžiai" Ds (LKŽ I^2 795);

-iškė: *jauniškẽ* "jaunimas" BP I 169_{17}; K; Up; Kv; Pgr; Šll; Trg; Erž (LKŽ IV 312; LKA III 140);

-ovė: *bendróvė* "šeimyna, giminė; draugija" J; JR 90, 82;

-ė: *draugẽ* "bendruomenė; draugija; būrys, krūva; šeima; šeimyna" (senuosiuose raštuose, be šių reikšmių, vedinys *draugẽ* dar turėjo ypatybės reikšmę "draugystė" LKŽ II^2 655–656; tačiau kuopinės reikšmės irgi, matyt, yra senos, plg. la. *dràudze* "bendruomenė, būrys, krūva" ME I 491), *linẽ* "keli linai suaugę į vieną pluoštą" Dkk; Užp; LTR(Dglš) (LKŽ VII 524), *mõlė* Vlk; Lp; Grž; Bd, *molẽ* "molynas" Mrs (VIII 335), *tūlẽ* "daugybė, būrys, pulkas" (būdingas žemaičių tarmei).

Ypatybių ir kuopiniai pavadinimai yra labai artimi ir daugelyje kitų senųjų indoeuropiečių kalbų (Brugmann, 1906:644 tt.). Šios darybos kategorijos suartėjo, matyt, tada, kai formuojantis morfologiniam *ā* kamienui, su darybos galūne **-ā-* (vėliau ir afiksu **-(i)i̯ā-*) imta daryti ne tik kuopinius pavadinimus, bet ir abstraktus.

Vardažodiniai vietų pavadinimai

Aptarti duomenys rodo, kad kuopiniai pavadinimai (ypač su priesagomis *-ynas, -ynė, -iena, -ija, -ytė*) labai dažnai gauna vietų reikšmes. Tai yra vienas svarbiausių stimulų, skatinusių atsirasti ãtskirai vardažodinių vietų pavadinimų darybos kategorijai, kuri yra visai nauja, susiformavusi lietuvių kalbos dirvoje. Svarbų vaidmenį šiame procese turėjo priesagų *-idė/-ydė, -udė* vediniai, būdingi tik šiai darybos kategorijai, bei slavų kalbų įtaka. Mat slavų kalbose dar prieš raštijos pradžią vardažodinius vietų pavadinimus imta daryti su priesagomis *-(ь)n'a, -(ь)nica, -išče*, kilusiomis iš būdvardinių prie-

sagų *-ino-, *-isko- (Бошкович 1984:245–266; Range 1977 su lit.). Vietų reikšmes lietuvių kalboje gavo ir dalis ypatybių pavadinimų (nomina qualitatis).

Vediniai su priesagomis *-idė/-ydė, -udė*

Vediniai su priesaga *-ide/-ydė*, kurių yra apie 20, dažniausiai žymi tvartus, pvz.: *arklìdė/arklỹdė, karvìdė/karvỹdė, kiaulìdė/kiaulỹdė* ir kt. (DaiktvDr 400–401; LKA I 50–52).

Su priesaga *-udė* padaryti vos keli vediniai: *alùdė* (reikšme "alaus statinė" užfiksuotas jau SD^3 106, 269; R II 74), *pašarùdė* "vieta pašarui dėti klojime" PnmR (LKŽ IX 559), *pelùdė* (užfiksuotas jau SD^3 299).

Priesagos *-idė/-ydė* ir *-udė* yra kilusios iš veiksmažodžio *dė́ti* (<**dhē-*) šaknies (Prellwitz 1897:94; Specht 1936:95; Fraenkel 1936:204; LEW 92; ŽD 100–101; GJL II 268–269; Bammesberger 1973:35; Urbutis 1978:159 tt.).

Vediniai su priesagomis *-inė, -inis*

-inė

Su būdvardine priesaga *-inė* daroma gana daug vietų pavadinimų. Jie dažniausiai žymi indą ar patalpą (DaiktvDr 398). Šio tipo vedinių randame jau senuosiuose raštuose, pvz.: *avinė* "avidė" SD^1 117; SD^3 278; SP I 216, *druskinė* SD^3 106; Lex 144; C II 360, *pastoginė* "prie ūkinių pastatų pristatyta pašiūrė" Lex 74; C II 400, *rūbinė* SD^3 433, *vyskupinė* "vyskupija" C I 357; Krz; S.Dauk; N.

Jiems atsirasti galėjo turėti įtakos vietų pavadinimai su panašia priesaga *-(ь)n'a* gretimose rytų ir vakarų slavų kalbose, plg. l. *owczarnia* "avidė", r. *конюшня* "arklidė" (Бошкович 1984:250 tt.; Slawski 1974:138–139).

-inis

Kai kuriose tarmėse vietą žymi ir sudaiktavardėję būdvardžiai su priesaga *-inis*, pvz.: *kiaũlinis* Skdt; Ds; Vdn; Mrc, *kiaulìnis* "kiaulių tvartas" Ktk (LKŽ V 69; LKA I 52), *viš̃tinis* Mrc, *viš̃tìnis* "vištidė" Drsk (LKA I 52), *bar̃kštinis* Sk; Grz; Gšč, *barkštìnis* "statinė kopūstams raugti" Žg, *girìnis* "statinė girai, alui daryti" On (LKA I 70), *šáukštinis* "šaukštinė" Vlk (LKŽ XIV 566).

Vediniai su priesaga *-(i)nykas(-ė)/-ininkas(-ė)*

Žemaičių tarmėje ir kai kuriose aukštaičių šnektose vietos pavadinimai kartais daromi su priesaga *-(i)nykas(-ė)/-ininkas(-ė)*, būdinga ypatybės turėtojų pavadinimams. Jie dažniausiai žymi tvartus, pvz.: *arklinỹkas(-ė)/arklinin̂kas* "arklidė", *bandinin̂kas, karvinỹkas/karvinin̂kas* "karvidė", *kiaulinỹkas/kiaulinin̂kas(-ė)* "kiaulių tvartas", *vištinỹkas(-ė)/vištinin̂kas* "vištidė" ir kt. (LKA I 50–52). Tačiau kai kurie šio tipo vediniai turi ir kitokių reikšmių, pvz.: *gardinỹkas* "gardas" LTR(An) (LKŽ III 122), *pelùdnykas* "peludė" (paplitęs rytų aukštaičių tarmėje, žr. LKŽ IX 777), *salyklinykas* S.Dauk; Mit II 262, *salýklininkas* "patalpa salyklui džiovinti" Lnk (XII 79), *šáukšnykas*

"spintelė šaukštams dėti" Ob (ŽD 145), *tárpininkas* "tarpas, kuris skiria daržinę į dvi dalis" Žg; Trk; Mžk; Brs; Skr; Vlkj (LKŽ XV 896).

Galimas daiktas, kad su priesaga *-inykas/-ininkas* imta daryti vietų pavadinimus dėl slaviškos priesagos *-(ь)nica* (<**-inīkā-*), būdingos vietų pavadinimams, įtakos. Apskritai, priesaga **-inīko-* (<**-ino-*+**-iko-*) galėjo susiformuoti slavų kalbose ir tik vėliau patekti į baltų kalbas (aut. 1991).

Vediniai su slaviškos kilmės priesagomis

-(i)nyčia

Tiesiogiai iš slaviškos priesagos *-(ь)nica* yra kilusi priesaga *-(i)nyčia* (ŽD 357–358). Vietos pavadinimai su pastarąja priesaga buvo daromi jau XVI–XVII a.

Ypač daug šio tipo vedinių užfiksuota K. Sirvydo žodyne. Dalis jų vartojama ir dabar tarmėse: *karvelinyčia* "karvelidė" SD^3 72, *kaulinyčia* "vieta kaulams sudėti" SD^1 61; SD^3 123, *plytnyčia* "plytinė" SD^1 10, *varpinyčia* "varpinė" SD^3 59, *vištinyčia* "vištidė" 110, 143. Vedinys *druskinyčia* "druskos sandėlys" SD^3 115 kituose senuosiuose raštuose ir tarmėse turi reikšmę "druskinė" Lex 72a; C II 360; K; Gs; Rg; Lnkv; Vvr (LKŽ II^2 769), o vedinys *sūrinyčia* "sūrių dirbtuvė" SD^3 400 dabar tarmėse žinomas reikšmėmis "patalpa sūriams laikyti" Mrj; "sūrspaudis" Vad; VšR; "pintinė sūriams laikyti" N; [K]; Krok (XIV 214). Kiti vediniai jau išnykę: *knyginyčia* "biblioteka" SD^3 137 (t.p. Sut; A 1884,19; "knygynas" Lex 20a; A.Baran; "knygų lentyna" K), *paukštinyčia* "paukštidė" SD^3 110 (t.p. K; J), *plytinyčia* "plytinė" SD^3 27 (t.p. K; J), *raštinyčia* "raštinė" SD^3 94 (t.p. S.Dauk; J; K I 654; V.Kudir; "rašalinė" R II 352; MŽ II 471; N; "rašymo priemonė" K II 169), *stiklinyčia* "stiklinė" SD^3 83 (t.p. N); "stiklo dirbtuvė" SD^3 143 (t.p. Q 224; R II 178; MŽ II 236; Sut; N; I; K I 548; "spinta, kur laikomi stiklai" N; K; J).

Antra vertus, XVII a. Mažosios Lietuvos žodyne Lexicon Lithuanicum vedinių su priesaga *-inyčia* yra vos keli. Be minėtų *druskinyčia, knyginyčia*, čia randame dar *vilkinyčia* "vilkaduobė" 107a (vartojamas ir dabar rytų aukštaičių tarmėje) ir *žiezdrinyčia* "smėlynas" 72a (t.p. C II 364; Krz; K; LC 1883,4).

-yčia

Priesaga *-yčia*, išskiriama viename kitame vietos pavadinime, gali būti trumpinys iš *-inyčia*, plg. *karvelýčia* "karvelidė" SP I 216$_{24}$; J ir *karvelinýčia, káulyčia/kaulyčià* "dėžė ar vieta numirėlių kaulams sudėti" BB Job 30,24; Prng; Vkš; Brs; Slnt; Žd (LKŽ V 432) ir *káulinyčia/kaulinýčia, kiaulyčià* "kiaulidė" Rod (LKA I 51) ir *kiaulinýčia.*

-inčius

Vedinys *kiauliñčius* "kiaulidė" Ds; Arn; Kls; Knv; Rud; Dbč; Vrnv; Nč; Pls; Rod (LKŽ V 696; LKA I 51) veikiausiai padarytas pagal slavizmą *bobiñčius* "priebažnytis" (l. *babiniec*), *liesiñčius* "miško sargas" (gud. **лесничий**, l. *leśniczy*) pavyzdį (ŽD 334).

Vediniai su ypatybių pavadinimų darybos afiksais

-umas

Ypatybių pavadinimai su priesaga *-umas* vietos reikšmę gauna labai retai, pvz.: *aštrumas* "aštri briauna" BB Job 1,15, *aukštumas* "aukšta vieta" GG 4,8; Ch 2 Moz 17,10, *gilumas* "gelmė, gili vieta" DP 14_{40}, 154_{42}, 291_{48}, 400_{26}, 516_{3} (t.p. vėlesniuose raštuose), *cielumas* "gelmė, sietuva" Nmn; Drsk; Lp (LKŽ II 2 25), *geltonùmas* "geltonymė" LŽ 78, *lýgumas* Rš, *lygùmai* "lygumas" Ktk; Dt (LKŽ VII 485).

-uma

Vedinių su priesaga *-uma* (tai priesagos *-umas* paradigminis variantas) vietos reikšmė daugelyje lietuvių kalbos tarmių (ypač aukštaičių) dabar yra pagrindinė (DaiktvDr 399—400). Išimtį sudaro tik kai kurios pietinės periferinės šnektos, kuriose nemaža dalis priesagos *-uma* vedinių yra išlaikę senesnę ypatybės reikšmę (aut., 1992). Vietą žyminčių šios priesagos vedinių yra jau senuosiuose raštuose, pvz.: *aukštuma* DP 407_{14}, *ankštuma* BB 2 Sam 12,34, *giluma* DP 85_{29}; SD[1] 35; SD[3] 11, 68, 354, *lyguma* (plačiai paplitęs), *negiluma* SD[3] 169, *nelyguma* 214, *šlapuma* 89, 178.

-umė

Retkarčiais vietos reikšmę turi retos priesagos *-umas/-uma* paradigminis variantas *-umė*, pvz.: *gilumė* "gelmė" RD 48, *lýgumė* "lyguma" Lkž (LKŽ VII 485).

-imas/-ymas

Ypatybių pavadinimai su priesaga *-imas/-ymas* konkretėdami dažniausiai gauna ypatybės turėtojo reikšmę, o vietą žymi retai, pvz.: *léndrimai* "krūmokšniais apaugusi pieva" Žeml (LKŽ VII 329), *margimas* "dėmė, strazdana" SD[1] 121; R II 329; MŽ, *pólymas* "žema, drėgna, pelkėta vieta" Krsn; Sug; Lb; Ktk; "didelis miško, lauko plotas" Lkm (LKŽ X 416), *rėtymas* "retinamasis miško kirtimas" Jsv (XI 489), *tuštìmai/tuštimaĩ* "slėpsnos, paslėpsnos" Q 131; Mž; K I 313; Bb 2 Mak 14,14; Švnč; Lnk; LTR(Srj); Dglš; Grv; Dbč; Db, *tùštymai/tuštymaĩ* "t.p." PnmŽ; Nmj; Gl, *tuštìmas* "t.p." N; K; Krsn; "vieta, kur nėra kaulo" Pv, *tùštimas* "slėpsnos, paslėpsnės" Šts; Dr, *tùštymas* "t.p." Vs; Pls; "ertmė, tuštuma" Bsg (LKŽK).

-ima/-yma

Vediniai su priesaga *-ima/-yma* (priesagos *-imas/-ymas* paradigminiu variantu) žemaičių tarmėje vartojami panašiai kaip priesagos *-uma* vediniai aukštaičių tarmėje, pvz.: *ankštimà* "ankštumas, siauruma" S.Dauk; M.Valanč; J; Krt; Plt; Užv (LKŽ I[2] 148; DūnŽ 27), *aštrimà* "aštruma" Lk; Vds (LKŽ I[2] 342; DūnŽ 33), *druktimà* "drūtuma" S.Dauk; Slnt; Pvn (LKŽ II[2] 754; DūnŽ 76) *gilimà* "giluma" Užv; Pvn (LKŽ III 29 299; DūnŽ 92), *karštimà* "karštoji vieta" Užv; Vds (LKŽ V 325; DūnŽ 124), *kiáuryma* "kiaurymė"

Užv; Varn; Vkšn (LKŽ V 707; DūnŽ 134), *minkštimà* "minkštuma" Pkl; Vkš; Šts; Pvn (LKŽ VIII 229; DūnŽ 201), *raudónyma* "raudona dėmė" Slnt (LKŽ XI 260), *sausimà* "sausuma" J; Žem; Užv; Sd; Lkž; Vds (DūnŽ 316; LKŽ XII 216), *siaurimà* "siauruma" S.Dauk; Pln; Als; Užv; Pvn (LKŽ XII 480), *smailimà* "smailuma" Trk; Pvn (DūnŽ 337; LKŽ XIII 89), *šlapimà* "šlapia vieta" Pvn (DūnŽ 374), *tuštimà* "tuščia vieta" J; Žem; Plt; "pilvo ertmė" P; LC 1878,20 (LKŽK, plg. *tuštimas/tùštimas*).

-imė/-ymė

Žemaičių tarmėje ir kai kuriose aukštaičių šnektose vartojami vediniai su vėlesniu *ē*-kamieniu priesagos *-ima/-yma* variantu. Jie taip pat dažnai turi vietos reikšmę, pvz.: *kiáurymė* "plyšys, anga" J; Pln; Šv, *kiaurỹmė* "akivaras" Vlkv; Mrs; Skp (LKŽ V 707, plg. *kiáuryma*), *kíetymė* "kita vieta" S.Dauk; Slnt; Ms (V 763), *laũkymė* "natūrali aikštė miške" S.Dauk; Grg; Gl; Plt; Rt; "balta dėmė gyvulio kaktoje" Mrk; Rod; Ll (VII 180), *márgymė* "marga, ne vienos spalvos dėmė" D.Pošk; J; Ms; Slnt; Trk (VII 852–853), *mėlymė* "mėlyna dėmė" J; Kv; Als; Kal (VII 1030), *raudỹmė* Rs (XI 249), *raudónymė* "raudona dėmė" J; Pp; Vkš; "raudona pašvaistė" Žem; "odos paraudimas" Šts (plg. *raudónyma*), *rėtymė* "reta miško vieta" Šts (XI 489, plg. *rėtymas*), *šlãpymė* "šlapia vieta" Šts (XIV 1019, plg. *šlapimà*), *tùštymė* "vieta be kaulų, pilvas" Snt, *tuštỹmė* "tuščia vieta, dykynė" Žem; K.Bink; Antš (LKŽK, plg. *tùštymas, tuštimà*).

-muo, -mena, -menė, -(s)mė

Tik retkarčiais vietos reikšmę gauna ypatybių pavadinimai su priesagomis *-mena, -menė, -(s)mė*, kilusiomis iš **-men-*, plg. *gilmenà* J I 703, *gilmenė* A 1885, 97; Mc ir *gilmẽ* "giluma" S.Dauk; M.Valanč; Žem; J; Ggr (III 302), *gelmẽ* (t.p. la. *dzelme, dzelmenis*, pr. *Gilmen*, žr. Eckert, 1971:58); *retmuõ* "išgedusių javų plotelis" Svn (Zinkevičius 1966:267), *retmenà* Žg (LKŽ 494) ir *retmẽ* "reta vieta, proretmė" J; Žeml; Als; Šauk (XI 493–494), *rėsmẽ* "retas miškas, retuma" J; Vl (XI 475), *plónmena* "ko nors plonesnė dalis", *stórmena* "ko nors storesnė dalis" J I 703, *lygmẽ* "lyguma" J; Pvn; Tl (VII 477), *plotmẽ* "tuščia, lygi vieta" I; J; LzP; Yl; Slnt (X 313), *šlopmẽ* "šlapia vieta" LC 1886, 48; Ī.Simon; Slnt; Drb, *tankmẽ* S.Dauk; M.Valanč; Žem; J; Vkš; Kltn; Šts; Alk; Btg; Lkž; Skr (LKŽ XV 814).

-ovė

Kai kur tarmėse vietos reikšmę yra gavęs priesagos *-ovė* vedinys *prastóvė* "prasta vieta" Vad; Tj (greta "prastas, menkas buvimas" Trgn; "prastas darbas" Rm – LKŽ X 560), bendrinėje kalboje – vedinys *tvirtóvė*, tačiau tarmėse jis yra išlaikęs ir senąją reikšmę "tvirtumas" Mrj; Šd; Mrc (LKŽK), plg. dar naujadarus *ramóvė, šventóvė* (DaiktvDr 402).

Vietų pavadinimai su priesaga *-ysta/-ystė* atsirado mūsų raštijos pradžioje dėl slavų kalbų įtakos.

Lietuvių kalboje su priesaga *-ysta/-ystė* nuo seno daromi ypatybių pavadinimai, kurie visai nelinkę konkretėti ir vietų paprastai nežymi. Visai kitaip yra slavų kalbose. Čia kadaise ypatybių pavadinimai buvo plačiai daromi su priesaga *-ьstvo*. Tačiau rašytinės tradicijos laikotarpiu jų labai sumažėjo, nemaža jų dalis įgijo įvairių konkrečių reikšmių, tarp jų ir vietos reikšmę (Auerbach 1973:6 tt. su lit.). Antai senas slavų kalbų vedinys **korl'evьstvo*, iš pradžių žymėjęs "karaliaus valdžią", labai senais laikais gavo ir vietos reikšmę (ЭССЯ XI 8). Pagal jo pavyzdį mūsų raštijos pradininkai pasidarė lietuvišką vedinį *karalystà/karalỹstė*, dažnai vartotą jau XVI–XVII a. raštuose.

Lenkų kalbos terminas *państwo* "valstybė, viešpatija" senuosiuose raštuose buvo verčiamas vediniu *viešpatystė* DP 374_4, $542a_{44}$, 586_{38}; SP II 204_{19}; SlG II 73_{19} (jis vartojamas ir vėlesniuose raštuose) ir *viešpatysta* DP 22_{23}, 311_{29}; MP 5, 42, 62a.

Panašią reikšmę turėjo ir vedinys *kunigysta* DP $22b_1$, *kunigystė* "viešpatija" DP 203_{49}, 526_{28}, $542a_{15}$; "kunigaikštystė" SD^3 138 (t.p. PrG 67(1715); VoL 74; V.Piet), plg. lenk. *księstwo*, rus. *княжество*. Tuo tarpu tarmėse *kunigystà/kunigỹstė* žymi "baudžiavą" (LKŽ VI 894).

Dabar įprastas vedinys *kunigaikštỹstė* bene pirmą sykį pavartotas Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vladislovo 1641 m. įsakyme: *dideje Kunigayкßtiſteje Lietuwos*. Iš kryžiuočių ordino atsiradusiai Prūsijos valstybei nusakyti čia vartojamas vedinys *ercikỹstė* : *Ercikyſtes Pruſu* (PrG 58). Jis turimas ir vėlesniuose Mažosios Lietuvos raštuose (Lex 21, 38a, 48a; N; K). XVI–XVII a. raštuose randame senesnių to vedinio variantų: *hercigysta* BB Pat 28,2, *hercikysta* VlnE 172_9, *hercikystė* Mž 93_4, *hercigkystė* PrG 57(1639). Dabartinėje bendrinėje kalboje juos atitinka vėlesnis naujadaras *hercogỹstė*.

Pagal lenkų *wojewodstwo* "vaivadija" mūsų raštijos pradžioje buvo padaryti vediniai *vaivadysta* DP 484_{15}, *vaivadystė* SD^1 195; PrG 57(1639); C II 202 (turimas ir vėlesniuose raštuose).

"Vyskupijos" reikšme M. Daukšos Postilėje vartojamas vedinys *byskupysta* (7X), o jo variantas *byskupystė* (5X) turi abstrakčią "vyskupo pareigų, luomo" reikšmę (kaip ir Mž 29_9). XVII a. šis vedinys įgijo dabartinį pavidalą *vyskupỹstė* ir žymėjo "vyskupų pareigas, luomą" (SD^3 17; SlG I $76a_{12}$; Q 93). Vietos reikšmę tuo metu turėjo vedinys *vyskupinė* (žr. p. 190), vėliau jį pakeitė *vyskupijà* (žr. p. 182). Vedinį *vyskupỹstė* "vyskupijos" reikšme pradėjo vartoti bene tik M. Valančius, parašęs veikalą "Žemaičių vyskupystė". J. Pabrėža tam reikalui vartojo vedinį *vyskupysta*. Tai skatino l. *byskupstwo*, žymintis tiek vyskupo pareigas, tiek ir jo valdomą teritoriją.

Taigi minėti vietų pavadinimai su priesaga *-ysta/-ystė* yra pamorfemiui išversti iš slavų kalbų. Tuo jie skiriasi nuo tokios pat reikšmės priesagos *-ija* vedinių *karalijà, kunigaikštijà, vyskupijà* ir pan., padarytų pagal lietuvių kalbos žodžių darybos polinkius (žr.p. 182).

Iš sukonkretėjusių ypatybių pavadinimų galėjo atsirasti vardažodiniai vietų pavadinimai su darybos galūne *-ė*, pvz.: *bendrė̃* "bendra pieva, bendras laukas" J; Plg (LKŽ I[2] 750), *gylė̃/gỹlė* "gilioji ežero ar upė vieta" (plačiai paplitęs, fiksuojamas jau SE 161_{26}), *gruĩnė* "plika, netikusi pieva" Ilg; Skrd; Plv; Grš (LKŽ III 659), *klebonė̃* "klebonija" Rod (VI 21), *lygė̃* "lyguma; girios aikštelė; laukymė" (plačiai paplitęs; šis vedinys dar turi ypatybės reikšmes: "lygybė" Msn; "lygumas, kam vienodumas" Jz — LKŽ VII 463–464), *núošalė* "nuošali vieta" Grž (VIII 959), *plýnė* "lyguma" R; K; Dv; "pelkė, raistas" Q 515; V.Kudir; Vl; Vlkv; Jrb; Plv; Sim; Vlk (X 238).

Išvados

1. Kuopiniai pavadinimai yra labai sena, nykstanti darybos kategorija. Lietuvių kalbos kuopinių pavadinimų darybos paradigma susidarė šiais būdais: a) iš senųjų kuopinių pavadinimų su darybos galūne **-ā-*; b) iš sudaiktavardėjusių būdvardžių su **-(i)i̯o-*, **-no-*, **-to-*; c) iš sukonkretėjusių ypatybių pavadinimų.

2. Lietuvių kalboje yra beveik išnykę senieji kuopiniai pavadinimai su darybos galūne **-ā-*, kurių buvo dar gana daug prūsų kalboje. Iš darybos galūnės **-ā-* galėjo išsirutulioti ir labai sena indoeuropietiška priesaga *-ija* — svarbiausia lietuvių kalbos kuopinių pavadinimų darybos priemonė — ir naujesnės priesagos *-(i)ava*, *-auja*, *-(i)uva*, iš dalies *-o-jas*, *-o-tas*, su kuriomis kuopiniai pavadinimai daromi retai.

3. Slavų, germanų, indoiranėnų kalbose kuopiniai pavadinimai dažnai daromi su būdvardiniu afiksu **-(i)i̯o-*. Tuo tarpu baltų kalbose šio tipo vedinių yra labai nedaug.

4. Baltų, slavų ir iš dalies lotynų kalbose kuopinius pavadinimus imta daryti su būdvardine priesaga **-ī-no-*. Ypač šiuo požiūriu artimos baltų ir slavų kalbos. Mat lietuvių kalboje su priesaga *-ynas*, o slavų (ypač pietų) kalbose su priesaga *-ina* daromi miškų pavadinimai. Skiriasi tik tų priesagų forma. Lietuvių kalboje su priesaga *-yna*, tiksliai atitinkančia sl. *-ina*, padaryti vos keli vediniai. Plačiau čia paplitęs jos *ē*-kamienis variantas *-ynė*, su kuria iš pradžių buvo daromi kuopiniai pavadinimai, o paskui jie sukonkretėjo: aukštaičių (ypač vakarų) tarmėje gavo vietos, o Žemaičiuose — daugiausia valgių reikšmes.

5. Lietuvių (skirtingai negu latvių) kalboje kuopiniai pavadinimai su **-ei-no/-oi-no-* yra reti. Jų buvo ir prūsų kalboje.

6. Retai lietuvių kalboje daromi kuopiniai pavadinimai ir su būdvardinėmis priesagomis *-ina*, *-inė*, *-inis*.

7. Lietuvių kalbos kuopiniai pavadinimai su priesaga *-ytė* atitinka germanų kalbų vedinius su *-īde* (<**-ītii̯o-*).

8. Su išvestine priesaga **-ō-men-*, bendra lietuvių ir germanų kalboms, kaip ir su pirmine priesaga **-men-*, iš pradžių buvo daromi ypatybių pavadinimai, o vėliau lietuvių kalboje ji buvo panaudota kuopiniams pavadinimams daryti. Lietuvių kalboje kuopinę reikšmę gavo ir kai kurie kiti ypatybių pa-

vadinimai, ypač su *-*mo*-.

9. Vardažodiniai vietų pavadinimai yra visai nauja darybos kategorija, susidariusi lietuvių kalbos dirvoje konkretėjant kuopiniams ir ypatybių pavadinimams ir iš šaknies **dhē*- atsiradus specialioms priesagoms *-idė/-ydė, -udė*. Be to, šį procesą skatino slavų kalbos, kuriose priesagos *-ьn'a, -ьnica, -išče* dar prieš raštijos pradžią buvo panaudotos vietų pavadinimams daryti. Tiesiogiai iš slaviškos priesagos *-ьnica* atsirado lietuvių kalbos priesaga *-inyčia*. Antra vertus, veikiausiai dėl vedinių su priesaga *-ьnica* įtakos lietuvių kalboje vietų (ypač tvartų) pavadinimus imta daryti su priesaga *-inykas/-ininkas*, kuri irgi į baltų kalbas galėjo ateiti iš slavų kalbų. Slavų kalbų vediniai su *-ьn'a* galėjo skatinti lietuvių kalboje patalpų pavadinimus daryti su priesaga *-inė*. Administraciniai terminai su priesaga *-ysta/-ystė* yra vertiniai iš slaviškų vedinių su *-(ь)stvo*, plg. lie. *karalỹstė* ir sl. **korl'evьstvo, kunigaikštỹstė* ir l. *księstvo*, r. *княжество* ir t.t. Jie skiriasi nuo tokios pat reikšmės vietų pavadinimų su priesaga *-ija* (pvz.: *karalijà, kunigaikštijà* ir pan.), padarytų pagal lietuvių kalbos žodžių darybos polinkius.

SUTRUMPINIMAI

Arn	—	Arniónys, Molėtų r.
BKGF	—	Endzelynas J. Baltų kalbų garsai ir formos. V., 1957.
DaiktvDr	—	Urbutis V. Daiktavardžių daryba. — Lietuvių kalbos gramatika. T. 1. V., 1965, p. 251—473.
DaiktvDrR	—	Ambrazas S. Daiktavadžių darybos raida. Lietuvių kalbos veiksmažodiniai vediniai. V., 1993.
DūnŽ	—	Vitkauskas V. Šiaurės rytų dūnininkų tarmės žodynas. V., 1976.
GJL II—III	—	Otrębski J. Gramatyka języka litewskiego. T. 2—3. Warszawa, 1956—1965.
KZ	—	Zeitschrift für vergleichenden Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen, begr. von A. Kuhn. Berlin etc.
LEW	—	Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg; Göttingen, 1962.
LKA	—	Lietuvių kalbos atlasas / Ats. red. K. Morkūnas. T. 1—3. V., 1977—1991.
LKK	—	Lietuvių kalbotyros klausimai. V.
LKŽ	—	Lietuvių kalbos žodynas. T. 1—15. V., 1956—1991.
LKŽK	—	Lietuvių kalbos žodyno kartoteka.
LVG	—	Endzelīns J. Latviešu valodas gramatika. Rīgā, 1951.
LŽ	—	Petrauskas J., Vidugiris A. Lazūnų tarmės žodynas. V., 1985.
ME	—	Mülenbachs K., Endzelīns J. Latviešu valodas vārdnīca. Rīgā, 1932—1932. S. 1—4.
MLLVG I	—	Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. S.1. Rīgā, 1959.
PKEŽ	—	Mažiulis V. Prūsų kalbos etimologinis žodynas. T. 1—2. V., 1988—1991.
PrG	—	Prūsijos valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams. V., 1960.
SV	—	Endzelīns J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943.
ŽD	—	Skardžius P. Lietuvių kalbos žodžių daryba. V., 1943.
ЭССЯ	—	**Этимологический словарь славянских языков. Прославянский фонд. Вып. 1—19. Москва, 1974—1990.**

Kiti sutrumpinimai tokie pat kaip didžiajame Lietuvių kalbos žodyne.

LITERATŪRA

1. Ambrazas S. Baltų ir slavų kalbų vardažodžių daryba (senosios bendrybės ir skirtybės). — Baltistica. T. 27(1), 1991, p. 15—34.

2. Ambrazas S. Lietuvių kalbos ypatybių pavadinimų darybos raida (1. Pagrindiniai darybos tipai). — Lituanistica. Nr. 3(11), 1992, p. 22—34.

3. Auerbach I. Nomina abstracta im Russischen des 16. Jahrhunderts. München, 1973.

4. Bammesberger A. Absraktbildungen in den baltischen Sprachen. Göttingen, 1973.

5. Benveniste E. Origines de la formation des noms en indo-européen. Paris, 1935.

6. Brugmmann K. Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Bd. 1. T.1—2. Strassburg, 1906—1911.

7. Būga K. Rinktiniai raštai. T. 1—3. V., 1958—1961.

8. Dambriūnas L. Žodžių vartosenos tikslinimas. — Gimtoji kalba, 1960. Nr. 1(7), p. 19—20.

9. Dambriūnas L. Jungtinės Amerikos Valstybės ar Jungtinės Amerikos Valstijos. — Gimtoji kalba, Nr. 3—4 (33—34), 1966, p. 35—39.

10. Eckert R. Baltische Studien. Berlin, 1971.

11. Endzelīns J. Darbu izlase. S. 3. D. 1. Rīga, 1979.

12. Fraenkel E. Zur Suffix Substitution im Litauischen. — KZ. Bd. 63, 1936, S. 201—204.

13. Gerullis G. Die altpreussiche Ortsnamen. Berlin, 1922.

14. Grinaveckis V. Dėl lietuvių kalbos tarmių balsio *e* pakitimo heterosilabinių *m,n* aplinkoje. — Baltistica. 2 priedas, 1977, p. 74—82.

15. Hirt H. Indogermanische Grammatik. Bd. 3. Heidelberg, 1927.

16. Keinys S. Priesaginė lietuviškų terminų daryba. — LKK. T. 16, 1975, p. 7—56.

17. Lehmann W. P. On earlier stages of Indo-European nominal inflection. — Language. Vol. 34. 1958, p. 179—202.

18. Lohmann J. Genus und Sexus. Göttingen, 1932.

19. Mahlow G. H. Die langen Vocale *ā, ē, ō*. Berlin, 1879.

20. Mažiulis V. Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai (deklinacija). V., 1970.

21. Mažiulis V. Prūsų kalbos paminklai. T. 2. V., 1981.

22. Meid W. Germanische Sprachwissenschaft. Bd. 3: Wortbildung. Berlin, 1967.

23. Meillet A. Introduction a l'étude comparative des langues indoeuropéenes. Paris, 1934.

24. Palmaitis M. L. Borussica. — Baltistica. T. 23(2), 1989, p. 126—133.

25. Prellwitz W. Studien zur indogermanischen Etymologie und Wortbildung. — Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen. Bd. 22. 1887, S. 76—114.

26. Range J. Zur Entwicklung der Wortbildungskategorie "Nomen loci" im Baltischen und Slavischen. — Baltistica. 2 priedas. 1977, p. 124—130.

27. Rosinas A. Baltų kalbų įvardžiai. V., 1988.

28. Schmid W. P. Zum vedischen Flußname *Kuliśī*. — Croatica. Slavica. Indoeuropaea. Wiener slavisches Jahrbuch. Ergänzungsband 8 / Hrsg. von G. Holzer. Wien, 1990, S. 205—207.

29. Schmidt J. Die Pluralbildungen der indogermanischen Neutra. Weimar, 1889.

30. Senkus J. Kapsų-zanavykų tarmių vardažodžių darybos bruožai. — LKK. T. 13. 1972, p. 143—187.

31. Skardžius P. Klausimų kraitelė. — Gimtoji kalba. Nr. 1(7), 1960, p. 19—20.

32. Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. — Słownik prasłowiański. T. 1. Wrocław etc., 1974, s. 44—141.

33. Specht F. Lituanica. — KZ. Bd. 63, 1936, S. 68—98.

34. Stundžia B. Daugiskaitiniai asmenvardiniai oikonimai ir jų reikšmė linksniavimo ir kirčiavimo sistemų rekonstrukcijai. — LKK. T. 21. 1981, p. 185—197.

35. Trautmann R. Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1911.

36. Urbutis V. Žodžių darybos teorija. V., 1978.

37. Urbutis V. Baltų etimologijos etiudai. V., 1981.

38. Valeckienė A. Lietuvių kalbos bevardės giminės įvardžių kilmė. — LKK. T. 18. 1978, p. 69—98.

39. Valeckienė A. Lietuvių kalbos gramatinė sistema. Giminės kategorija. V., 1984.

40. Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba. V., 1970.

41. Vidugiris A. Zietelos tarmės daiktavardis. — LKK. T. 11, 1969, p. 147—182.

42. Vitkauskas V. Šiaurės rytų žemaičių dūnininkų kai kurie morfofoneminiai dialektizmai. — LKK. T. 17, 1977, p. 97—108.

43. Wackernagel J., Debrunner A. Altindische Grammatik. Bd. 2. T. 2. Göttingen, 1954.

44. Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. V., 1966.

45. Бошкович Р. Основы сравнительной грамматики славянских языков. Фонетика и словообразование. Москва, 1984.

46. Гамкрелидзе Т. В., Иванов Вяч. Вс. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Т. 1. Тбилиси, 1984.

47. Дегтярев В. И. Рефлексы индоевропейской формы собирательности на *-ā- в балтийских и славянских языках. — VI tarptautinis baltistų kongresas 1991 m. spalio 2—4 d. Pranešimų tezės. V., 1991, p. 103—104.

48. Иллич — Свитыч В. М. Именная акцентуация в балтийском и славянском. Москва, 1963.

49. Мартынов В. В. Праславянская и балто-славянская деривация имен. Минск, 1973.

50. Мажулис В. К балтийскому и индоевропейскому дативу ед.ч. — Baltistica. T. 3(1), 1967, p. 29—45.

51. Тронский И. М. К семантике множественного числа в греческом и латинском языках. — Ученные записки ЛГУ. Серия филологических наук. Вып. 69. Т. 10, 1946, с. 54—72.

THE DEVELOPMENT OF NOMINA COLLECTIVA AND NOMINA LOCI IN LITHUANIAN

Summary

The following chronological strata of nomina collectiva in Lithuanian have been established:

1. the oldest nomina collectiva with the derivative ending *-*ā*- (cf. Lith. *álksna* "alder grove; bog; valley", Latv. *álksna* "marshy area"), which have laid a foundation for some derivative suffixes: *-*i̯i̯-ā*- (cf. Lith. *brolijà* "brothers and sisters", Slav. **bratьja* "brothers", Gk. φρᾱτρίᾱ and φρᾱ́τρᾱ "Kinsfolk; kin; brothers and sisters"), *-*o̯u̯-ā*- (cf. Lith. *broliavà* "brothers and sisters"), -*ā-i̯o*- (cf. Lith. *liepójas* "lime-grove"; Latv. *àlksnâjs* "alder grove" and Lith. *álksna*), *-*ā-to*- (cf. Lith. *alksnótas* "alder grove");

2. derivatives with the adjective affixes *-*no*- (cf. Lith. *beržýnas*, Slav. **berzina* "birch-grove"), *-*to*- (cf. *alksnýtė* "alder grove", MHG *pfluogīde* "a pair of oxen"), *-*i̯i̯o*- (cf. Lith. *galvìjai* "cattle", Slav. **(po)golvьje* "a number of animals");

3. nomina qualitatis concretized in Lithuanian; the suffix *-uomenė* is especially productive (cf. Lith. *jaunúomenė* "youth" and "young people").

Nomina loci derived from nouns are a new Lithuanian derivative category based on nomina collectiva. The main role in its formation was played by the suffixes *-idė/-ydė* (*arklìdė/arklỹdė* "stable") and *-udė* which originated from the root **dhē-* "lay, put down, place".

The development of nomina loci was stimulated by the impact of Slavic languages. The suffix *-inyčia* (cf. *vištinyčia* "hen-coop") is a borrowing from Slav. *-ьnica*. On the other hand, it is highly possible that Lithuanian nomina loci with suffixes *-inykas/-ininkas* (cf. *arklinỹkas/arkliniñkas* "stable"), *-inė* (cf. *avìnė* "sheepfold") were formed under the influence of Slavic derivatives with the suffixes *-ьnica*, *-ьn'a*. Lithuanian administration terms with the suffix *-ysta/-ystė* are loan-translations from Slavic derivatives with the suffix *-ьstvo* (cf. *karalystà/karalỹstė* and Slav. **korl'evьstvo* "kingdom").